

УДК 330.341 (477)

Логутова Т.Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри «Інноватика та управління», Савченко А.А., аспірант ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ПІСЛЯКРИЗОВЕ ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ

Логутова Т. Г., Савченко А. А. Післякризове оновлення економіки України: проблеми та досягнення. У статті проаналізована динаміка післякризового розвитку економіки України, визначені проблеми виходу країни з кризи та виявлено основні напрямки післякризового оновлення економіки.

Логутова Т. Г., Савченко А. А. Послекризисное обновление экономики Украины: проблемы и достижения В статье выполнен анализ динамики послекризисного развития экономики Украины, определены проблемы выхода страны из кризиса и намечены основные направления послекризисного обновления экономики.

Logutova T., Savchenko A. Post-crisis Economic Regeneration of Ukraine: Problems and Achievements. The article analyzes the dynamics of the post-crisis development of economy of Ukraine defines the problem of pulling out of the crisis and outlines the main directions of the post-crisis economic renovation.

Постановка проблеми. У теперішній час міжнародне наукове суспільство не має однозначної думки щодо завершення кризи 2007-2011 років. Так оптимістично настроєні вчені стверджують, що світову кризу подолано і вже більше півтора року економіка України має позитивну динаміку розвитку у післякризовому періоді. Песимісти схильні стверджувати, що наступає нова хвиля кризи більш складна ніж минула. Розмаїття думок явилось причиною дослідження варіантів розвитку української економіки у післякризовому періоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми післякризового розвитку світової, а також української економіки є об'єктом дослідження багатьох як закордонних, так і вітчизняних вчених. Розв'язанню цих проблем присвячені праці наступних фахівців: А.Вожжова, А.С. Гальчинського, А.Г. Грязнової, О.В. Дзюблюка, Ю. Заруби, Л.В. Кузнецової, О.І. Лаврушина, В.І. Міщенко, Е. Рида, П. Роуза, А. Сомик, В.С. Стельмаха В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажана, В. Гейця, В. Соловйова, О. Лапко, Л. Федулова, А. Валюх, І. Кукурудза, В. Демиденко та ін.

Мета статті є визначення проблем післякризового відновлення економіки України та дослідження напрямків їх рішення.

Викладення основного матеріалу. Світова економіка на сучасному етапі не має визначеної моделі виходу з кризи. Це підтверджується гострим проявленням фінансової нестабільності у країнах ЄС (Греція, Португалія, Іспанія, Італія та ін.), сповільненими темпами економічного зростання у розвинутих країнах, сповільненням попиту в країнах, які є новими центрами зростання (Бразилія, Китай, Індія, Росія, Південна Африка), зростанням цін на сільськогосподарську та сировинну продукцію.

Тенденції післякризового розвитку світової економіки мають великий вплив на вітчизняні моделі розвитку кожної країни і України в тому числі. Вплив світової економіки на шлях виходу України із кризи дещо менший, ніж на країни ЄС, але позбутися цього впливу зовсім неможливо.

Післякризове зростання виробництва в українській економіці відбувається значною мірою завдяки експортно-орієнтованим галузям (металургійній, машинобудівній, сільськогосподарській), що обумовлено наявністю зовнішнього попиту. Тому ці галузі одержали позитивну динаміку у 2010 році. Галузі, продукти яких орієнтовані на внутрішній ринок, відрізняються значно нижчими темпами розвитку.

Дослідження динаміки обсягу експорту України (рис.1) свідчить про те, що обсяг експорту товарів у 2011 році дорівнює обсягу експорту 2008 року. За даними Держстату зростання експорту України до обсягу країн Європи у 2011 році порівняно з 2010 роком зросло на 41,4%, у країнах СНД – на 43,5%. [4]

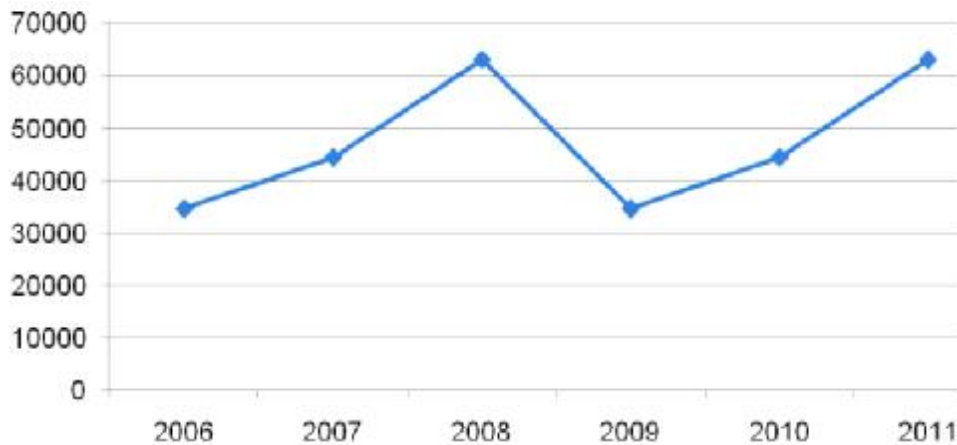

Рис. 1. - Обсяги експорту в січні-листопаді 2006-2011 рр., млн.дол. США [4].

Відновлення економіки України у 2011 році відбувалось в умовах збільшення обсягів світової торгівлі та розгортання інвестиційної активності у реальному секторі. Макроекономічне середовище у першому півріччі 2011 року характеризується зростанням цін на світових товарних ринках, зокрема на нафту, метали та продовольство, активізацією фінансових ринків та продовженням депресії на ринках нерухомості. [2]

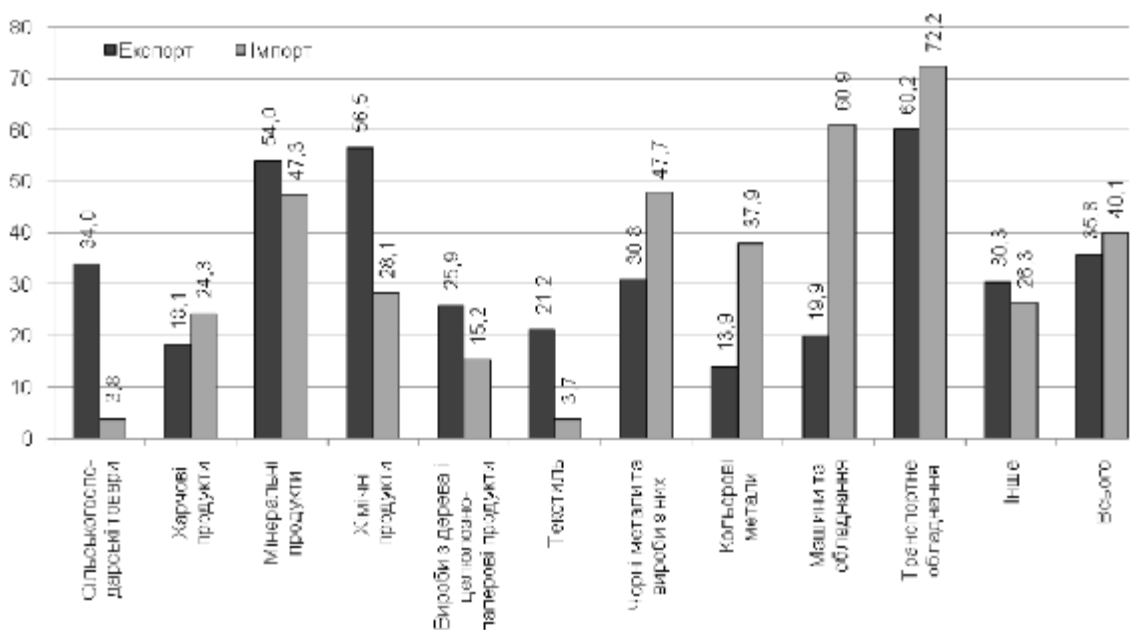

Рис. 2. - Динаміка експорту та імпорту товарів у січні – жовтні 2011 р., % до відповідного періоду попереднього року. [4]

За даними Державної служби статистики України в післякризовий період (з січня по жовтень 2011 р.) для української економіки було зафіксовано найбільше зростання обсягів експорту багатьох товарів: чорна металургія – 30,8%; транспортне обладнання – 60,2%; машини та обладнання – 19,9%; хімічні продукти – 56,5%; мінеральні продукти – 54,0% та ін. (рис. 2).

Проте, порівняно з 2010 р. зростання у цих галузях уповільнилось, насамперед у зв'язку з помірнішими темпами зростання зовнішнього попиту. Зокрема, будівельна та машинобудівна галузі в Європі (основні споживачі металургійної продукції) внаслідок подорожчання позикових коштів на тлі очікувань виникнення фінансової кризи в Євросоюзі поступово згортали ділову активність. Стимулюючим чинником зростання металургії в Україні був внутрішній ринок, розвиток якого визначався високим інвестиційним попитом.

Негативну динаміку зафіксовано у галузях промисловості, які у 2010 р. демонстрували найменші темпи зростання виробництва,: у харчовій промисловості відбулось падіння на 0,7 %; целюлозно-паперовому виробництві – на 1,7 %. Також значне падіння обсягів (на 8,5 %) у 2011 р. відбулось у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення внаслідок зменшення виробництва продуктів нафтоперероблення на 17,2 % .[7]

Відповідно пріоритетними напрямками розвитку української економіки у післякризовому періоді вона повинна йти шляхом інноваційних перетворень.

Реалізацію інноваційної моделі розвитку промисловості із зміцненням матеріально-технічної бази наукових установ, інституційним забезпеченням здійснення державної науково-технічної та інноваційної політики передбачено розділом II Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр. Проте це завдання залишилось декларативним; аналіз інноваційної політики у промисловості свідчить про наступні її вади.

1. Нерегламентованість механізмів реалізації стратегічних напрямів інноваційної діяльності.

2. Відсутність ефективної політики стимулювання інновацій на промислових підприємствах, що пригнічує інноваційний розвиток промисловості.

3. Відсутність дієвих механізмів стимулювання впровадження інтелектуальних та науково-технічних ресурсів у виробничих процесах промислових підприємств.

4. Нестабільність державного регулювання діяльності інноваційних структур, зокрема, технологічних парків, та щорічне погіршення умов їх діяльності. [6]

Відсутність ефективної інноваційної політики у промисловості призводить до наступних негативних наслідків.

1. Інноваційна діяльність у промисловості здійснюється хаотично, на окремих підприємствах, які намагаються відповідати вимогам ринку для забезпечення конкурентоспроможності власної продукції. Зокрема, найвищу інноваційну активність демонструють експортноорієнтовані галузі промисловості, такі як машинобудування (21,6), хімічна та нафтохімічна промисловість (20,4 %), металургія (13,9 %) та підприємства з виробництва коксу та нафтопродуктів (33,6 %).

2. Низькі обсяги фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, які у 2010 р. зросли проти 2009 р. лише на 1,2 % та склали 8045,5 млн грн. Найбільш масштабне скорочення фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за 2006 – 2010 рр. відбулось у 2009 р. і становило 33,7 % порівняно з 2008 р. Зменшення фінансування інноваційної діяльності підприємств промисловості відбулось за рахунок як власних коштів (на 28,8 % у 2009 р. проти 2008 р.), так і кредитних ресурсів (на 76,7 % у 2009 р. проти 2008 р.). [8]

3. Неможливість концентрації фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів на перспективних напрямках інноваційного розвитку промисловості.

4. Зниження рівня інноваційності підприємств.

5. Невідповідність створюваних в Україні інтелектуальних та науково-технічних продуктів потребам вітчизняної промисловості.
6. Проблема матеріалізації інновацій.
7. Закріплення наздоганяючої моделі інноваційного розвитку промисловості.
8. Відсутність контролю за придбанням нових технологічних досягнень.
9. Нерозвиненість інноваційної інфраструктури
10. Низький рівень технологічної готовності промислових підприємств в Україні.
11. Неefективний розподіл промисловими підприємствами фінансових ресурсів, що спрямовуються на інноваційну діяльність. [6]

Світовий та вітчизняний досвід свідчать, що реалізацію інноваційного розвитку необхідно здійснювати із залученням різних механізмів та інструментів. Комплексне використання відомих засобів дасть змогу одержати позитивний ефект, який може бути синергетичним.

Одним з найefективніших механізмів реалізації промислової політики, який дозволяє поєднати науково-технологічний, інноваційний та виробничий потенціали промисловості, є об'єднання підприємств у промислові кластери. Формування кластерів у промисловості дозволить створювати новий клас виробничих систем, розвивати високотехнологічні і наукоємні виробництва, використовувати переваги спеціалізації компаній, створюючи значний синергетичний ефект в економіці.

Інноваційний кластер – це об'єднання різних організацій (промислових компаній, вищих навчальних закладів, технопарків та бізнес-інкубаторів, науково-дослідних центрів і лабораторій, банківських та небанківських кредитних організацій, інвестиційно-інноваційних компаній, венчурних фондів, органів державного управління, громадських організацій і т. д.), що дозволяє використовувати переваги внутрішньofірмової ієрархії та ринкового механізму, що дає можливість більш швидко і ефективно розподіляти нові знання, наукові відкриття та винаходи. [5]

Найважливіша перевага кластерного аналізу для цілей промислової політики, яка зробила його популярним, полягає в тому, що цей підхід фокусує увагу не на окремих галузях і наслідками конкурентоспроможності, а на зв'язках між галузями та фірмами й передумови конкурентоспроможності, тобто на розвитку системи факторів виробництва і конкуренції, зниженні транспортних витрат, підвищення продуктивності праці та досягненні додаткових системних вигод від поліпшення інформаційного обміну між фірмами і галузями. [1]

Переваги кластерної моделі для розвитку української промисловості полягають у розвитку малих та середніх підприємств у промисловості завдяки розвитку системи аутсорсингу та субконтрактингу, що сприятиме поглибленню їх співробітництва з великими промисловими компаніями, поглибленню їх спеціалізації, розвитку нішового виробництва та розширенню доступу до фінансових ресурсів.

Субконтрактинг є складовою частиною аутсорсингу і охоплює і виробничу, і науково-виробничу сфери. Основна перевага субконтрактингу є у можливості сконцентрувати ресурси і зусилля на «вузьких ділянках», що визначають конкурентоспроможність продукції та підприємства в цілому.

Протягом останніх років розвиток кластерів стає одним з пріоритетів економічної політики у регіонах України. Створення та розвиток кластерів визнано одним з найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів, у яких уже розпочато реалізацію кластерних ініціатив спільними зусиллями облдержадміністрацій, бізнесу, міжнародних та неурядових організацій. На зміну застарілим, розробленим ще на початку 2000-х рр., стратегіям регіонального розвитку створюються нові, побудовані на кластерному підході.

Висновки: Досліджено динаміку післякризового оновлення економіки України, визначено позитивну динаміку розвитку промисловості, що підтверджується зростанням обсягу експорту. Виявлено, що позитивна динаміка української економіки була

забезпечена зростанням експортно-орієнтованих галузей, що обумовлено наявністю зовнішнього споживання.

Визначито вади інноваційної політики в Україні, які уповільнили реалізацію інноваційної моделі розвитку промисловості: нерегульованість механізмів виконання інноваційної діяльності; пригнічення інноваційного розвитку промисловості; відсутність процесів стимулювання механізмів впровадження інтелектуальних та науково-технічних ресурсів; нестабільність державного регулювання діяльності інноваційних структур.

Проаналізовано основні негативні наслідки інноваційної політики у промисловості, а саме: відсутність ефективної інноваційної політики, яка обумовила виникнення: хаотичності інноваційної діяльності, низькі обсяги її фінансування, зниження рівня інноваційності підприємств, нерозвиненість інноваційної інфраструктури та ін.

Аргументовано впровадження ефективних шляхів інноваційного розвитку з використанням кластерної моделі для розвитку української промисловості, з виконанням аутсорсингу та субконтрактингу.

Список використаних джерел:

1. Анна Гуслистая. Информационные технологии. //IT news. – 2007. - №9 (82). – С. 28 – 29
2. Економіка України у 2011 році: прогноз динаміки, виклики та ризики. – К.: НІСД, 2011, - 30с.
3. Підсумки роботи промисловості України за січень – грудень 2011 р. / Державна служба статистики України №11 від 17.01.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2012/01_12/11.zip
4. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації. – К.: НІСД, 2011. – 66 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/postkryz_moder_new.pdf
5. Перспективы регионального социально-экономического развития на основе формирования кластерных моделей предпринимательства. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://ibl.ru/konf/031209/96.html>.
6. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України. - К.: НІСД, 2012. – с. 41. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/prompolitika.pdf
7. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О.В. Собкевич, А.І. Сухоруков, В.Г. Савченко [та ін.]; за ред.. Я.А. Жаліла. – К.: НІС, 2010. – 48 с.
[Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sobkevuch-f91a9.pdf>
8. Статистичні збірники «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за 2005 - 2009 рр.

Ключові слова: криза, післякризове оновлення, інновації, інноваційний розвиток, інноваційний кластер, аутсорсинг.

Ключевые слова: кризис, послекризисное обновление, инновации, инновационное развитие, инновационный кластер.

Keywords: innovation, innovation development, innovative cluster.